

Metų kraitis: kuo 2021-aisiais pasipildė Biržų krašto muziejaus „Sėla“ fondai (I)

Kai tenka baigiantis metams pažvelgti į pasipildžiusius muziejaus fondus, kaskart suvokiame, jog esame turtingi ne tik kultūros vertybėmis, už kurių saugojimą ir dalijimąsi su visuomene esame atsakingi, kad esame turtingi ir didžiule muziejaus bendruomene - žmonėmis, kurie supranta tų vertybių išsaugojimo svarbą ir dalijimosi jomis prasmę. Suvokiame, kad mūsų bendruomenės dalis yra ir žmonės, kurie suvokia save kaip nenutrūkstamo istorijos ir kultūros raidos dalyvius, o savo tapatybės jausmą stiprina nuolat dalyvaudami kultūros sklaidos procese – lankydami atnaujintas ekspozicijas, parodas, skaitydami knygas ir publikacijas spaudoje, dalyvaudami įvairiuose renginiuose, taip pat aktyviai sekdami kultūros procesus, diskutuodami interneto erdvėje.

Visais Muziejaus bendruomenės nariais labai džiaugiamės ir, jų dėka, juntame savo darbo prasmingumą.

Kultūros vertybių fondo pildymas yra mažiausiai visuomenės matoma muziejaus darbo sritis, nes retai kada vos į muziejų patekęs eksponatas yra iškart paviešinamas – išeksponuojamas ar publikuojamas, nebent jis būtų labai unikalus, vertingas, sensacingas. Mažai yra žinoma ir apie kelius, kuriais eksponatai atkeliauja į muziejų. Aptikus vertingą, Biržų krašto istoriją, kultūrą reprezentuojantį eksponatą, tenka pirkti ir aukcione, ir iš kolekcininkų bei perpardavinėtojų, tačiau neretai muziejaus fondus papildo ir pilietiškų, suvokiančių kultūros ženklų išsaugojimo prasmę asmenų dovanos, kuriomis labai džiaugiamės.

Žmonės, darantys gerus darbus, paprastai būna labai kuklūs, nelinkę viešintis, tad jų gerumas dažnai taip ir lieka nepastebėtas. Ir nors gerosios naujienos nėra intriguojančios, tad mažiau pastebimos ir greičiau užmiršamos, tačiau apie jas kalbėti ir jomis pasidžiaugti reikia.

Dr. Marina Kulčinskaja pirmąją dovaną atsiuntė muziejui paštu 2018 m. - paveikslėlį (kortelę) 1944-08-07 Biržuose žuvusiam vokiečių jefreitoriui Josef Irresberger atminti. Tai buvo netikėta, bet įdomi ir vertinga visai nepažįstamos, su Biržais sąsajų neturinčios moters dovana. Po dvejų metų dovanų gavome fotografo B. Michelsono darytą inteligentiškos išvaizdos ūsuoto vyro portretinę nuotrauką. Ir jau šį pavasarį nustebino telefono skambutis. Prisistačiusi, kas esanti, moteris pasakė, kad aptikusi pundelį nuotraukų, kad jos yra susijusios su Vabalninku ir profesoriumi Jurgeliūnu. Jei muziejų tos nuotraukos dominančios, ji nupirksianti ir padovanosianti. Po šio skambučio jau ėmėme domėtis, kas ta paslaptingoji geradarė. Pasirodo, Filologijos mokslų daktarė Marina Kulčinskaja, šiuo metu gyvenanti ir vertėja dirbanti Švedijoje, savo mecenatinę veiklą pradėjo iš didelės meilės savo gimtosios Klaipėdos istorijai ir kultūrai, ir pirmosios jos dovanos atkeliavo į Klaipėdą - Mažosios Lietuvos istorijos muziejų. Vėliau savo dovanomis džiugino jau ne vieną Lietuvos muziejų, tarp jų – ir Biržų.

Gydytojas bakteriologas, medicinos mokslų daktaras, prof. Antanas Jurgeliūnas (1872-07-02 Vabalninke – 1943-08-05 Vabalninke, palaidotas Vabalninko kapinėse.), 1922 metais Lietuvos Universitete įkurtos Higienos-bakteriologijos katedros, kuriai iki 1934 m. vadovavo profesorius. O. Šoblinskienė laikraštyje „Biržiečių žodis“ rašė, kad Jurgeliūnas vokiečių okupacijos metais grįžo į gimtinę, gyveno su žmona globojami giminaičių ir kaimynų, miręs palaidotas tėvų kapavietėje.

Dovanotų nuotraukų kraityje A. Jurgeliūno portretinės įvairaus amžiaus tarpsnių fotografijos, taip pat su bendradarbiais (mokslų daktarai Petras Avižonis, Vladas Lašas) Kijeve ar Maskvoje, Kaune, laboratorijoje, kitos - su artimaisiais Birštone, o gal ir Vabalninke, žmonos, įdukros nuotraukos, vaizdai iš kelionių (Saksonija). Chronologinės ribos - nuo XX a. pr. iki XX a. 2-os pusės. Yra ir profesoriaus tėvo Adomo kapavietės nuotrauka (fot. J. Daubaras), kurios reverse Vabalninko klebono kanauninko Mato Kirlio įrašas: „Šiuo liudiju, kad 1933 m. rugsėjo / mėn. 16 d. buvo pašventintas ant / +++ Adomo Jurgeliūno kapo Kryžius / Kan. M. Kirlys / Vabalninko Klebonas“.

Dr. Marinos Kulčinskajos dėka, Muziejus praturtėjo net 77 prof. Antano Jurgeliūno gyvenimą ir veiklą iliustruojančiomis nuotraukomis, kurios laukia išsamesnio tyrinėjimo. Tai nebuvo paskutinė mecenatės dovana šiais metais, į muziejų atkeliavo dar viena jos nupirktų nuotraukų siunta - vertingos nuotraukos, įamžinusios biržiečių Magdalenos ir Stasio Janilionių šeimos bei jų giminaičių ir draugų gyvenimiškas akimirkas. Nuotraukose gausu jų dukros Angelės gimnazijos laikotarpio nuotraukų. Vienas jos bendramokslis – jau Karolis Mekas (1906 m. lapkričio 13 d. Aukštelkuose, Radviliškio valsčius – 1993 m. sausio 2 d. Vilniuje) – archeologas, etnografas, filosofijos daktaras. Angelei dedikuodamas savo nuotraukas kreipėsi žaismingais kreipiniais („Anuoliukui“, „Andželiukui“). Būsimasis archeologas, Biržų pilies tyrinėtojas, K. Mekas kurį laiką gyveno Biržuose. Tai patvirtino 1922 m. konfirmantų sąrašai (konfirmantas Karolis Mekas, g. 1906 11 13 Aukštalkų k., tėvas – Mikas, motina – Margarita Brinkaitė). Muziejus iš privataus asmens 2010 m. įsigijo archeologo K. Meko vertingo archyvo dalį. Darbiniuose archeologo užrašuose nemažai dėmesio skirta ne tik Biržų tvirtovės, bet ir Biržų reformatų bažnyčios kasinėjimams.

Dovanotose Janilionių nuotraukose aptikti ir Biržų keturklasės mokyklos (veikė 1908–1915) mokiniai, Biržų gatvės vaizdai, vienas jų nematytas - pastatas Biržuose su Zinger siuvimo mašinų kompanijos parduotuvės iškaba. Iš viso šio sykiu dovanota: 43 nuotraukos, 6 fotoatvirukai, 2 atvirukai ir 1 dokumentas. Ir dar viena dr. Marinos Kulčinskajos dovana atkeliavo į muziejų ką tik, gruodžio mėnesį, iš jos gimtojo miesto – Klaipėdos siųstame laiške: viena nuotrauka ir į Ameriką

išplaukiančio emigranto atvirlaiškis (lenkų k.), siųstas į Vabalninką.

Vertingais nuotraukų rinkiniais pasidalino ir biržiečiai – Gytis Aukštikalnis, Vlada Frankienė, Valdemaras Aišparas. Mokytojas G. Aukštikalnis padovanojo savo tetos Nijolės Nutautienės (Januševičiūtės), Šiaulių darbo jaunimo vidurinės mokyklos pedagogės (dėstė gamtos-geografijos mokslus) albumus. Nijolė buvo išsaugojusi savo mamos, plk. lt. Jono Variakojo (1892 Rinkuškių k. – 1963 Iliojaus valstijoje, JAV) sesers, Emilijos Januševičienės nuotraukų albumą su fotografijomis, atvirukais, nertu albumo skirtuku. Albume nemažai paties karininko, jo šeimos bei

jos aplinkos vertingų nuotraukų. Kitas albumas – mokytojos Nijolės Nutautienės mokinių 1955 m. dovanotas savo mylimai mokytojai.

Ilgametė Biržų ligoninės akušerė, ev. reformatų kunigo Mykolo Franko marti Vlada Frankienė muziejui padovanojo išsaugotus evangelikų reformatų kunigo Mykolo Franko (1914 m. balandžio 10 d. – 1968 m. balandžio 3 d.) albumus su nuotraukomis. Fotografijose (XX a. 3-8 deš.) ir būsimą kunigo studijų metai, ir jo kunigystės akimirkos, šeimos nuotraukos, surinkta Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčių kolekcija, joje ir gana reti II pasaulinio karo apgriautos Papilio bažnyčios, kuri buvo atstatyta kunigo M. Franko dėka, vaizdai.

Valdemaro Aišparo dovanotose nuotraukose - kanklininko Martyno Lapienės (1827–1910) iš Kviriškių vnk. šeimos palikuonys, jų giminės, kaimynai, draugai ir pažįstami. V. Aišparas perdavė muziejui ir Marytės Lapienytės (1917–1974), kanklininko Petro Lapienės dukros, dirbusios Biržuose vaistininke, albumą. Marytė Mokėsi Biržų gimnazijoje, buvo skautė, farmaciją baigė Kaune. Draugavo su mokytoja Jadvyga Pančauskiene, išeivijoje gyvenusia farmacininke Ona Dubraite. Albume – įvairaus laikotarpio asmeninės, giminaičių, draugų (ir išeivijoje), darbinės veiklos, evangelikų reformatų bendruomenės istorinės nuotraukos, miesto, piliakalnio vaizdai.

Svariai fotografijos rinkinį papildė Letos Vainorienės, Vidučio Šeško asmeninių archyvų nuotraukos.

Šioje publikacijoje apžvelgti tik gausiausi fotografijų rinkiniai, dovanoti šiais metais Biržų krašto muziejui „Sėla“, kitame straipsnyje pristatysime kitas dovanas, bei eksponatus, muziejaus įsigytus kitais būdais.

Nuoširdžiausi šventiniai linkėjimai nuo Biržų muziejaus bendruomenės!

Biržų krašto muziejaus „Sėla“ direktoriaus pavaduotoja Edita Lansbergienė

Iliustracijos:

Prof. Antanas Jurgeliūnas.

Adomo Jurgeliūno antkapinio kryžiaus pašventinimas Vabalninko kapinėse 1933 m. Tik (1996 m.) paminkle atsirado įrašas, kad šalia savo tėvo atgulė ir prof. Antanas Jurgeliūnas (prabėgus 53 metams po jo mirties).

Biržų gimnazijos kostiumuoto baliaus dalyvių tarpe ir Angelė Janilionytė 1923 m. P. Ločerio nuotr.